ΠΑΝΤΙΣΡΑ
αντικαπιταλιστικη • ενημερωση

Γράφει ο **Νίκος Στραβελάκης**

Τις τελευταίες δύο εβδομάδες αρκετή συζήτηση έγινε γύρω από τη μελέτη του ΕΔΕΚΠΟΠ για μετάβαση στο εθνικό νόμισμα που παρουσίασε ο Κώστας Λαπαβίτσας και έχει ως βασικό συντελεστή και το Θόδωρο Μαριόλη. Σύμφωνα με αυτή το νόμισμα, το ευρώ, είναι βασικό αίτιο της οικονομικής κρίσης. Τόσο βασικό μάλιστα που η έξοδος σε εθνικό νόμισμα με την κατάλληλη υποτίμηση είναι επαρκές μέσο για την επιστροφή στην οικονομική μεγέθυνση.

Θεωρώ ότι κεντρικό ρόλο σε αυτό το συμπέρασμα παίζει η αστική «ποσοτική θεωρία του χρήματος». Μια θεωρία γνωστή από την εποχή του Κοπέρνικου που μπήκε στον κορμό της πολιτικής οικονομίας από τον Hume, τον Ricardo, τον John Stuart Mill, αργότερα τον Von Misses και πρόσφατα τον Milton Friedman και τον George Lukas της σχολής του Σικάγο. Βασικοί της πολέμιοι ήταν ο Adam Smith, ο Thomas Tooke, ο Marx φυσικά, ο Keynes και ποιο πρόσφατα ο Hyman Minsky.

Η ποσοτική θεωρία λέει κοντολογίς ότι το χρήμα είναι ουδέτερο, ένα «πέπλο» που η ποσότητά του μακροπρόθεσμα το μόνο που επηρεάζει είναι το επίπεδο των ονομαστικών τιμών. Βραχυπρόθεσμα όμως και ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής αναταραχής και ύφεσης αυτή η υποτιθέμενη ιδιότητα του χρήματος είναι «πολύτιμη». Για τους οπαδούς της ποσοτικής θεωρίας, ο έλεγχος της ποσότητας του χρήματος αποτρέπει την κατάρρευση των τιμών σε περιόδους αποπληθωρισμού ή την έκρηξή τους σε περιόδους στασιμοπληθωρισμού. Με αυτή τη λογική ο Milton Freidman είχε συνοψίσει την δεκαετία του 70 το motto της «ποσοτικής θεωρίας» στη φράση «το χρήμα είναι το μόνο που έχει σημασία» (money is all that matters). Ακολουθώντας αυτό το παράγγελμα, ο Draghi της ΕΚΤ, παίρνοντας τη σκυτάλη από την Αμερικανική Ομοσπονδιακή τράπεζα τη FED, δικαιολόγησε την

κοινωνικοποίηση ενός τεράστιου ύψους ιδιωτικών ζημιών μέσα από το λεγόμενο «πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης». Η δικαιολογία ήταν ότι έτσι αποτρέπουν τον αποπληθωρισμό. Βέβαια η κρίση δεν ξεπεράστηκε αλλά η αστική τάξη και το σύστημα σταθεροποιήθηκε. Μόνοι χαμένοι είναι οι λαοί που βρίσκονται αντιμέτωποι με ένα βουνό δημόσιου χρέους.

Για την Ελληνική αστική τάξη βέβαια αυτό δεν ίσχυσε, η οικονομική και πολιτική της επιβίωση έως τώρα βασίσθηκε στην εγγύηση των διεθνών της εταίρων με αντάλλαγμα τη διεθνή επιτροπεία και τον πρώτο λόγο των δανειστών στα περιουσιακά στοιχεία κράτους και ιδιωτών. Οι όποιες πιθανότητες συμμετοχής στο «πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης» συνδέονται με την αξιολόγηση του αξιόχρεου της χώρας σε βάθος χρόνου στο πλαίσιο ενός πακέτου επαχθών αντιλαϊκών μέτρων διαρκείας, που συζητούνται αυτό το διάστημα. Οι Μαριόλης και Λαπαβίτσας θεώρησαν, όχι άδικα, ότι το κοινωνικό κόστος αυτής της πολιτικής είναι τεράστιο και το αποτέλεσμά της αβέβαιο. Έτσι εισηγούνται τη μετάβαση σε εθνικό νόμισμα.

Όμως η πρότασή τους δεν ξεφεύγει από τη λογική της «ποσοτικής θεωρίας» που περιγράψαμε. Συγκεκριμένα, βασίζονται στην προέκταση της «ποσοτικής θεωρίας του χρήματος» στις νομισματικές ισοτιμίες. Σύμφωνα με τη θεωρία του «αγοραστικού ισοδύναμου» (Purchase Power Parity), οι ισοτιμίες, σε συνθήκες ελεύθερου εμπορίου, προσαρμόζονται έτσι ώστε να ισοσκελίσουν το εμπορικό ισοζύγιο μιας χώρας. Δηλαδή, η αύξηση της ποσότητας των συναλλαγματικών διαθεσίμων μιας πλεονασματικής χώρας, σε συνθήκες σταθερού ρυθμού μεγέθυνσης της προσφοράς χρήματος, αυξάνει τη συναλλαγματική ισοτιμία χειροτερεύοντας την ανταγωνιστική της θέση και βελτιώνοντας την ανταγωνιστική θέση της ελλειμματικής χώρας. Έτσι μέσα από το ελεύθερο εμπόριο οι χώρες υποτίθεται ότι γίνονται εξίσου ανταγωνιστικές και το εμπορικό τους ισοζύγιο ισοσκελίζεται.

Ακολουθώντας αυτή τη λογική, στις σημερινές συνθήκες του ισοσκελισμένου ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδας, οι Μαριόλης, Λαπαβίτσας, προτείνουν εύλογα αρχική ισοτιμία μετατροπής 1:1. Όμως σε αυτή την ισοτιμία το «ουδέτερο» χρήμα δεν μπορεί να προσφέρει τίποτα σε όρους οικονομικής μεγέθυνσης. Γι’ αυτό και εισηγούνται στη συνέχεια επέκταση της προσφοράς χρήματος με σκοπό την υποτίμηση του νέου νομίσματος σε ποσοστό 30-50%. Θεωρούν ότι με αυτό τον τρόπο θα δημιουργήσουν εμπορικό πλεόνασμα της τάξης των 4.5 δις ετησίως που θα ενισχύσει την εσωτερική ζήτηση βγάζοντας τη χώρα από την ύφεση. Βέβαια πιστοί στη ποσοτική θεωρία αναγνωρίζουν ότι αυτό θα φέρει πληθωρισμό 10% λόγω της νομισματικής επέκτασης. Όμως, δεν θα μεταβληθούν τα

πραγματικά επιτόκια, υπονομεύοντας την οικονομική μεγέθυνση, αφού αυτά, σύμφωνα πάντα με την ποσοτική θεωρία, διαμορφώνονται στο πραγματικό τομέα της οικονομίας.

Το σχέδιο είναι σαφές, η χώρα δεν έχει ανάγκη ούτε καν από ελλειμματικούς προϋπολογισμούς για να επανέλθει στη μεγέθυνση. Άλλωστε σε αυτό το θεωρητικό σχήμα δεν υπάρχει δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής, δηλαδή η εκτέλεση ελλειμματικών προϋπολογισμών δεν προσφέρει πολλαπλάσιο αποτέλεσμα στην οικονομία **[1]**. Αυτός είναι και ο λόγος που στο σχέδιο Μαριόλη, Λαπαβίτσα τη δουλειά αυτή θα την κάνει ο πολλαπλασιαστής εξωτερικού εμπορίου. Επιπλέον, η Ελλάδα υποτίθεται ότι θα εμφανίσει εμπορικό πλεόνασμα άρα δεν χρειάζεται να ελέγξει ούτε το εμπορικό της ισοζύγιο και τη κίνηση κεφαλαίων. Κοντολογίς, δεν υπάρχει κανένας λόγος να βγει η Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Ένωση αφού ούτε το «σύμφωνο σταθερότητας», ούτε το ελεύθερο εμπόριο αποτελούν τροχοπέδη για την επιστροφή στην οικονομική μεγέθυνση. Γι' αυτό και στο πλαίσιο του σχεδίου, όπως και στο πρόγραμμα της φίλα προσκείμενης ΛΑΕ, η έξοδος από την Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι αναγκαία και θα συμβεί μόνο εάν οι αρχές της ΕΕ εμποδίσουν την υλοποίηση του προγράμματος, κυρίως στο κομμάτι του δημοσίου χρέους. Για το τελευταίο προτείνουν στάση πληρωμών στο πλαίσιο συναινετικής διαγραφής μέρους του χρέους στο μέλλον.

Είναι μια ουδέτερη ταξικά πρόταση αφού τους συμφέρει σχεδόν όλους: μεγάλο τμήμα της αστικής τάξης, εργάτες μικρομεσαίους, όλους. Ο λόγος είναι ότι για τους συντάκτες του σχεδίου η κρίση δεν είναι καπιταλιστική κρίση. Δεν είναι η απουσία αποδόσεων, οι αντιφάσεις του κινήτρου του κέρδους η αιτία πίσω από την παγκόσμια και την ελληνική κρίση αλλά η «έλλειψη μέσου πληρωμών», που οφείλεται στον περιορισμό της νομισματικής κυκλοφορίας λόγω συμμετοχής στο ευρώ. Άρα η αποκατάσταση της νομισματικής κυκλοφορίας, μέσα από το εθνικό νόμισμα και το μηχανισμό του διεθνούς εμπορίου, θα επαναφέρει συνθήκες οικονομικής μεγέθυνσης. Ο Marx αναφέρεται δεικτικά και περιπαικτικά σε τέτοιες απόψεις στον τρίτο τόμο του κεφαλαίου:

«Αυτοί που λένε ότι υπάρχει έλλειψη μέσου πληρωμών [*οι οπαδοί της ποσοτικής θεωρίας*– ΝΣ], είτε έχουν στο νου τους κατόχους φερέγγυων χρηματοοικονομικών τίτλων [*που δεν μπορούν να ρευστοποιήσουν*– ΝΣ], ή είναι ηλίθιοι που πιστεύουν ότι οι τράπεζες έχουν καθήκον και διακριτική ευχέρεια να μετατρέψουν όλους τους χρεοκοπημένους απατεώνες σε αξιόχρεους και αξιοσέβαστους καπιταλιστές χρησιμοποιώντας κομμάτια χαρτί [*εννοεί το χαρτονόμισμα*– ΝΣ]». (Capital VIII ch. XXXII σελ. 370 International Publishers)

Επειδή όμως η κρίση είναι καπιταλιστική κρίση, ούτε κάτοχοι φερέγγυων τίτλων υπάρχουν,

ούτε αξιοσέβαστοι καπιταλιστές που περιμένουν δανειακά κεφάλαια για να βάλουν τις επιχειρήσεις τους σε κίνηση. Αντίθετα θα χρησιμοποιήσουν την όποια αύξηση της νομισματικής κυκλοφορίας για να εξασφαλίσουν τα χρέη τους ή απλά για να παντελονιάσουν τα δανεικά που λέει και ο λαός. Αυτό έγινε και στις ΗΠΑ και στην ΕΕ όπου εφαρμόσθηκαν ανάλογα προγράμματα «ποσοτικής χαλάρωσης» οδηγώντας στην τρέχουσα χρηματιστηριακή φούσκα και φούσκα παραγώγων. Άρα η επιστροφή στη μεγέθυνση θα γίνει μέσα από άμεσες κρατικές επενδύσεις που θα απαιτήσουν ελλειμματικούς προϋπολογισμούς για σημαντικό χρονικό διάστημα η υποστήριξη των οποίων απαιτεί έξοδο και από το ευρώ και την Ευρωπαϊκή Ένωση ώστε να απαλλαγούμε από το «σύμφωνο σταθερότητας».

Επιπλέον, η λαθεμένη θεωρία για το χρήμα οδηγεί σε λαθεμένα συμπεράσματα για την πορεία του εμπορικού ισοζυγίου και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών γενικότερα. Η ιστορία του καπιταλισμού μας έχει δείξει ότι οι ισοτιμίες δεν προσαρμόζονται ώστε να ισοσκελίσουν το εμπορικό ισοζύγιο. Αντίθετα οι χώρες με ανταγωνιστικό πλεονέκτημα εμφανίζουν δομικά εμπορικά πλεονάσματα για σημαντικό χρόνο ενώ εκείνες με ανταγωνιστικό μειονέκτημα ελλείμματα. Χαρακτηριστικά, η Ελλάδα ενώ προέβη σε διολίσθηση της δραχμής πάνω από 30 % ανάμεσα στο 1980-2001 παρέμεινε σταθερά ελλειμματική κάτι που εντάθηκε παραπέρα με την είσοδο στο ευρώ **[2]**. Με άλλα λόγια η ανταγωνιστική θέση της χώρας δεν μπορεί να αποκατασταθεί με νομισματικά μέσα. Ο Marx γράφει χαρακτηριστικά γι’ αυτό το θέμα πριν από έναν αιώνα και βάλε:

«Είναι πράγματι μια παλιά απάτη ότι μεταβολές στην υπάρχουσα ποσότητα χρυσού σε μια χώρα πρέπει να αυξήσουν ή να μειώσουν τις τιμές των εμπορευμάτων σε αυτή τη χώρα αυξάνοντας ή μειώνοντας αντίστοιχα τη ποσότητα του μέσου κυκλοφορίας. Εάν ο χρυσός εξάγεται, τότε σύμφωνα με τη νομισματική θεωρία [*δηλαδή την ποσοτική θεωρία* -ΝΣ] οι τιμές των εμπορευμάτων πρέπει να αυξηθούν στη χώρα που εισάγει χρυσό [*δηλαδή τη χώρα που έχει πλεόνασμα στο εμπορικό ισοζύγιο* -ΝΣ] και να μειωθούν στη χώρα που εξάγει αυτό το χρυσό… Όμως στην πραγματικότητα ο περιορισμός στην ποσότητα του χρυσού περιορίζει το επιτόκιο και εκτός από το γεγονός ότι οι διακυμάνσεις στο επιτόκιο επηρεάζουν τον προσδιορισμό των τιμών κόστους, ή τον προσδιορισμό της προσφοράς και της ζήτησης, οι τιμές των εμπορευμάτων θα μείνουν ανεπηρέαστες από αυτή». (Capital VIII ch XXXIV σελ 405 International Publishers)

Άρα η ανάκτηση της ανταγωνιστικής θέσης μέσα από το ελεύθερο εμπόριο είναι μια φευγαλέα απάτη. Ο ανταγωνισμός στον καπιταλισμό είναι πόλεμος και αυτό το ήξεραν τόσο η Βρετανική Αυτοκρατορία και οι ΗΠΑ το 19ο αιώνα όσο και η Ιαπωνία και η Κίνας ποιο πρόσφατα. Όλοι προστάτεψαν την παραγωγή από τον ανταγωνισμό μέχρι να αποκτήσουν

ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Αλλά και η νεαρή Σοβιετική εξουσία, από διαφορετική σκοπιά βέβαια ποτέ δεν παρέδωσε το μονοπώλιο του εξωτερικού εμπορίου και τον έλεγχο του εμπορικού ισοζυγίου ακόμα και στα χρόνια της ΝΕΠ. Για την Ελλάδα αυτή η εμπειρία σημαίνει ότι πρέπει να εφαρμόσει έλεγχο των εισαγωγών και της κίνησης κεφαλαίων, κάτι που δεν μπορεί να γίνει μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και απαιτείται η έξοδος από αυτή.

Είναι τραγικό σε μια εποχή που η κοινωνικοποίηση ιδιωτικών ζημιών που ακολούθησε η αστική τάξη σε παγκόσμια κλίμακα μετά το 2008 έχει αποτύχει και χρεοκοπεί στη συνείδηση μεγάλων τμημάτων της κοινωνίας εντός και εκτός Ελλάδος δυνάμεις της αριστεράς να θεωρούν τη νομισματική επέκταση μια ουδέτερη διαδικασία. Το σχέδιο Μαριόλη, Λαπαβίτσα μοιάζει να θεωρεί τη νομισματική επέκταση πανάκεια για το ξεπέρασμα της Ελληνικής κρίσης και μάλιστα χωρίς να αποδίδει στη διαδικασία αυτή ταξικό πρόσημο. Φαίνεται ότι δεν τους συγκινεί ο πειραματισμός της νεαρής Σοβιετικής Ένωσης με διπλό νόμισμα το διάστημα 1922-24 που έφερε, μαζί με τα υπόλοιπα μέτρα της ΝΕΠ και τον έλεγχο του εμπορικού ισοζυγίου, σταθεροποίηση της οικονομίας και ανάκτηση 70% του ΑΕΠ σε διάστημα τεσσάρων ετών (1922-26). Δεν τους συγκινεί εξίσου και η αναγνώριση των ορίων της νομισματικής πολιτικής και η εγκατάλειψη της ίδιας της ΝΕΠ στα τέλη της δεκαετίας του 20, όταν έγινε σαφές ότι η συνέχισή της σήμαινε μια αγροτική οικονομία που η εκβιομηχάνισή της θα στηριζόταν στο ξένο κεφάλαιο. Ήταν αυτή η διαπίστωση που οδήγησε στην αλλαγή του παραγωγικού μοντέλου, από μια αγροτική οικονομία που θα προχωρούσε στο σοσιαλισμό με «ρυθμό σαλιγκαριού» στην άμεση εκβιομηχάνιση. Αξίζει να αναφέρουμε παρεμπιπτόντως ότι, παρά τις τραγικές συνέπειες της καθυστερημένης εφαρμογής, το παραγωγικό μοντέλο της εκβιομηχάνισης οδήγησε τη Σοβιετική οικονομία σε ρυθμούς μεγέθυνσης που δεν έχει γνωρίσει ο καπιταλιστικός κόσμος τα επόμενα τριάντα χρόνια.

Είναι καθήκον των δυνάμεων της ΑΝΤΑΡΣΥΑ να αναδείξουν την ανάγκη ρήξης και εξόδου από το ευρώ και την ΕΕ στο πλαίσιο ενός προγράμματος κρατικοποιήσεων τραπεζών και κλάδων της οικονομίας με ενεργή λαϊκή παρέμβαση και έλεγχο. Διαφορετικά το σημαντικό έως και πλειοψηφικό τμήμα του λαού που αντιτίθεται πλέον στο ευρώ και την ΕΕ είτε θα ενσωματωθεί στη λογική ενός «βελούδινου GREXIT» η θα οδηγηθεί στην απογοήτευση και την αδράνεια.

[1] Στο Ρικαρδιανό σχήμα κάθε αύξηση του δημόσιου δανεισμού συνοδεύεται από ισοδύναμη αύξηση των ιδιωτικών αποταμιεύσεων. Αυτή η αντίδραση αναιρεί το οποίο πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα. Αυτό το θεωρητικό σχήμα είναι γνωστό στη βιβλιογραφία ως «Ρικαρδιανό Ισοδύναμο» (Ricardian Equivalence)

[2] Η Ελλάδα παρουσιάζει σταθερά ελλείμματα το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών από το 1920.